

**T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI**

HEMŞİRELİK

YATAĞA BAĞIMLI HASTA HİJYENİ

Ankara, 2012

- Bu modül, mesleki ve teknik eğitim okul/kurumlarında uygulanan Çerçeve Öğretim Programlarında yer alan yeterlikleri kazandırmaya yönelik olarak öğrencilere rehberlik etmek amacıyla hazırlanmış bireysel öğrenme materyalidir.
- Millî Eğitim Bakanlığınca ücretsiz olarak verilmiştir.
- **PARA İLE SATILMAZ.**

İÇİNDEKİLER

1. YATAĞA BAĞIMLI HASTADA HİJYEN VE BAKIM UYGULAMALARI.....	2
1.1. Ağız ve Diş Bakımı.....	2
1.1.1. Protez (Takma) Dişlerin Bakımı.....	5
1.1.2. Özel Ağız Bakımı	6
1.2. Baş Banyosu.....	10
1.3. Bit Tedavisi.....	14
1.4. Yatak Banyosu	16
1.4.1. Yatağa Bağımlı Hastada Günlük Kişisel Hijyenik Uygulamalar	22
1.5. Ayak Bakımı	24
2. HASTA KIYAFETLERİNİN GİYDİRİLMESİ VE ÇIKARTILMASI	27
2.1. Serum Olan Hastanın Kıyafetlerinin Giydirilmesi ve Çıkartılması	30
DEĞERLENDİRME SORULARI	31
CEVAP ANAHTARI.....	32
KAYNAKÇA	33

HAZIRLIK ÇALIŞMASI

- Özel ağız bakımının hangi hastalara verildiğini ve nedenlerini araştırınız.
- Yatağa bağımlı olan hastalara yatak banyosu yaptırılırken hastadaki hangi tür değişikliklere dikkat edilmeli ve uygulama sırasında iletişimin önemini araştırınız, sonuçlarını sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

1. YATAĞA BAĞIMLI HASTADA HİJYEN VE BAKIM UYGULAMALARI

Kişisel sağlığımızın temelini hijyen oluşturur. Hijyen; sağlığın korunması, geliştirilmesi, sürdürülmesi ve sağlık için yararlı davranış ve uygulamaların yapılmasıdır.

Her insan, yatağa bağımlı olmadan sağlıklı olarak gezip dolaşabilmek ve kendi gereksinimlerini karşılamak ister ancak bazen insanlar çeşitli hastalıklar ve durumlar nedeniyle yardıma ihtiyaç duyabilirler.

Hemşireler yatağa bağımlı hastaya, banyo yapma, tuvalet gereksinimlerini karşılama, saç bakımı, ağız bakımı, giyinme, yemek yeme, hareket etme, güvenliği sağlama, kişiler arası iletişim kurma, el becerilerini kullanabilme gibi günlük yaşam aktivitelerinin tamamını ya da bir kısmını yerine getirmede yardımcı olurlar.

Bununla birlikte, bu tür hastalarda kan dolaşımı yavaşlamıştır. Hareketleri azalmış ya da tamamen yok olmuştur. Hasta kişisel hijyen ihtiyaçlarını karşılayamadığı ve bir başkasına bağımlı olduğu için kendini rahatsız hissedebilir. Eğer hastanın bilinci yerinde ise hemşire hasta ile konuşarak onun tedirginliğini ve rahatsızlığını gidermeli ve katılımını sağlamalıdır. Hasta bilinçsizse uygulamaları hemşire yapar.

Günlük hijyenik uygulamaların sayısı hastanın durumuna göre değişir. Uygulamalar genellikle aşağıdaki gibi yapılır.

- **Sabah tuvaleti:** Hastanın boşaltım ihtiyacı giderilir. El, yüz, ağız, tırnak, saç bakımı, yatak banyosu yaptırılır. Yatak yarasının oluşmaması ve akciğerlerde sekresyon birikmemesi vb. durumların gelişmemesi için hastaya masaj yapılarak pozisyon değişikliği yaptırılır. Sonra çamaşırları ve yatak takımının değişimi yapılır.
- **Akşam tuvaleti:** Boşaltım ihtiyacı giderilerek el, yüz, ağız bakımı yapılır. Masaj ve pozisyon değişikliği yapılır.

1.1. Ağız ve Diş Bakımı

Sindirim ağızda başlar. Ağızda dişler; dil, alt ve üst damak ve yutağın girişi gibi yapılar bulunur. Ağız içinde gelişen bazı olumsuzluklar diş sağlığının bozulmasına, sindirimin olumsuz etkilenmesine yol açar. Ağız yoluyla alınan besinler çiğnenir, tükürükle karıştırılarak yutulmaya hazır hale getirilir.

Ağız, aynı zamanda konuşmaya yardımcı organımızdır. Tat alma organı olan dilin; yutma ve konuşmaya yardımcı olma gibi görevleri de bulunmaktadır.

Hastalara uygulanacak ağız ve diş bakımının amacı; ağız mukozası, diş, diş eti ve dilin temizliğini sağlayıp enfeksiyon oluşmasını engellemektir. Bu amaçla sabah ve akşam yatağa bağımlı hastaya ağız bakımı verilir. Ağız bakımının sıklığı, hastanın durumuna göre artırılabilir.

Hastanın ağız hijyeninden hemşire sorumludur. Hemşire;

- Hastanın ne sıklıkta ve nasıl diş fırçaladığını,
- Diş, diş eti ve ağız mukozasında kızarıklık, enfeksiyon gibi durumların olup olmadığını,
- Kemoterapi ve oksijen tedavisi alan hastaları,
- Oral beslenemeyen ve bilinçsiz hastaları değerlendirerek ağız ve diş bakımını yapar.
- **Uygulamanın genel amaçları:**
  - Ağız, diş ve diş etlerini temizlemek,
  - Ağız içindeki kokuyu gidermek,
  - Enfeksiyon ve yara oluşumunu önlemek varsa tedavisini sağlamak,
  - Takma dişlerin temizliğini sağlamak,
  - Hastada temizlik ve rahatlığın oluşmasını sağlamaktır.

Hasta, yatağa bağımlı fakat ellerini kullanabiliyorsa hemşire, eğitim verip ağız bakımına yardım eder. Tam bağımlı hastalarda ise ağız bakımını hemşire yapar.

➤ **Uygulamada kullanılan malzemeler**

- Diş fırçası ve macunu
- Diş ipi
- Bir bardak soğuk ve ılık su
- Böbrek küvet
- Kâğıt havlu
- Su geçirmez örtü
- Eldiven
- Dudaklar için yağlı krem

Ağız ve Diş Bakımı Uygulaması

Uygulama Basamakları	Uygulamanın Amacı
➤ Hastaya yapılacak uygulama hakkında bilgi verilir. Hastanın onayı alınır.	➤ Hasta ile işbirliği yapmak ➤ Hastanın onayını almak
➤ Eller yıkanır, kurulanır. Eldiven giyilir.	➤ Kontaminasyonu engellemek
➤ Ağız içine bakılarak değerlendirme yapılır.	➤ Ağız içini değerlendirmek
➤ Değerlendirme sonrası eldiven çıkarılır, eller yıkanır.	➤ Kontaminasyonu engellemek
➤ Bakım için hazırlanan malzemeler, hastanın yanına kolay ulaşılabilecek bir yere konur.	➤ Uygulamada zaman kaybını önlemek
➤ Gerekli durumda yatak etrafına paravan veya perde çekilir.	➤ Hastanın mahremiyetini korumak
➤ Çalışılacak taraftaki yatak kenarlıkları indirilir. Yatağın başı yükseltilir. Hastaya fowler ya da semi fowler (oturur ya da yarı oturur) pozisyonu verilir.	➤ Hastanın aspire etmesini önlemek ve rahat çalışabilmek

<p>➤ Eldiven giyilir. Hastanın çenesini altına su geçirmez örtü veya havlu yerleştirir. Hasta ellerini kullanabiliyorsa dişini fırçalaması sağlanır.</p>	<p>➤ Hastanın giysilerinin kirlenmesini önlemek</p>
<p>➤ Böbrek küvet hastanın çenesinin altına gelecek şekilde, su geçirmez örtünün üzerine yerleştirilir. Hasta ellerini kullanabiliyorsa böbrek küveti tutması sağlanır.</p>	<p>➤ Hastanın ağzının içindeki sıvıyı boşaltmak ➤ Hastanın çevresinin kirlenmesini önlemek</p>
<p>➤ Diş fırçasının üzerine nohut büyüklüğünde macun sürülür.</p> <p>➤ Hasta ellerini kullanabiliyorsa fırça eline verilerek dişini fırçalaması sağlanır.</p> <p>➤ Diş fırçalamayı tekniğine uygun yapamıyorsa anlatılmalıdır (bk. ünite II). Ellerini kullanamıyorsa fırçalama işini hemşire yapar.</p>	<p>➤ Hastayı uygulamaya katarak güven duygusunun oluşmasını sağlamak ➤ Dişlerinin temizliğini sağlamak</p>
<p>➤ Hastanın ağız su ile çalkatılarak böbrek küvete ağızındaki sıvıyı boşaltması söylenir.</p>	<p>➤ Ağız temizliğini sağlamak</p>
<p>➤ Gerekli durumlarda diş ipi kullanılır (bk. ünite II).</p>	<p>➤ Dişlerin arasında kalmış besin artıklarını temizlemek</p>
<p>➤ Hastaya, su ve böbrek küvet verilerek ağızını tekrar su ile çalkalaması sağlanır.</p>	<p>➤ Ağızda kalmış olan besin artıklarını temizlemek</p>
<p>➤ Böbrek küvet ve çenesinin altındaki bez/havlu alınır. Ağız, havlu/kağıt havlu ile silinir.</p>	<p>➤ Ağız çevresinin temizliğini sağlamak</p>
<p>➤ Hastanın dudakları kuru ise nemlendirici sürülür.</p>	<p>➤ Dudakların çatlamasını önlemek</p>
<p>➤ Hastaya durumuna uygun pozisyon verilir.</p>	<p>➤ Hastayı rahatlatmak</p>
<p>➤ Eldiven çıkarılır. Malzemeler kaldırılarak temizlenir.</p>	<p>➤ Sonraki kullanıma hazır bulundurmak</p>
<p>➤ Eller yıkanır. Yapılan uygulama kaydedilir.</p>	<p>➤ Sağlık personeline bilgi vermek ve yasal dayanak oluşturmak</p>

1.1.1. Protez (Takma) Dişlerin Bakımı

Protezi olan hastalarda, yiyecek artıkları ve protez altındaki dokularında gelişen enfeksiyon nedeniyle ağız kokusu oluşabilir. Aynı zamanda protez dışındaki diğer dişlerde de çürüme ve/veya diş eti hastalıkları varsa ağız kokusu ve enfeksiyon oluşabilir. Bu nedenle protezlerin ve ağızın düzenli olarak bakımı gerekir.

Protezler, her yemekten sonra ve gece yatmadan önce çıkartılarak temizlenir ve gece temizliğinden sonra içinde su bulunan, ağız kapaklı kaptaki saklanır. Hastalar ellerini kullanamıyorsa protez bakımını hemşire yapar.

- **Uygulamanın genel amaçları:**
  - Ağız kokusunu gidermek,
  - Ağızda oluşabilecek enfeksiyonu önlemek,
  - Hastanın ağız temizliğini ve rahatlığını sağlamaktır.

- **Uygulamada kullanılan malzemeler:**
  - Diş fırçası veya protez fırçası,
  - Diş macunu,
  - Dil basacağı (abeslang),
  - İçinde su bulunan protez kabı,
  - Bir bardak su,
  - Gaz bezi,
  - Havlu / tedavi bezi muşambası,
  - Böbrek küvet,
  - Atık torbası,
  - Eldiven, kullanılır.

Protez Dişlerin Bakım Uygulaması

Uygulama Basamakları	Uygulamanın Amacı
➤ Eller yıkanır, kurulanır. Eldiven giyilir.	➤ Kontaminasyonu engellemek
➤ Malzemeler hazırlanır, uygun yere yerleştirilir.	➤ Uygulamada zaman kazanmak
➤ Hastaya yapılacak uygulama hakkında bilgi verilir.	➤ Hasta ile işbirliği yapmak ➤ Hastanın onayını almak
➤ Hasta ellerini kullanabiliyorsa protezini çıkartması istenir. Kullanamıyorsa hemşire gaz bezini baş ve işaret parmaklarına sararak protezleri çıkarır.	➤ Protezlerin çıkarılmasını sağlamak
➤ Temizleme işlemini yapmak için, protezler, içinde su bulunan böbrek küvet içine konur.	➤ Protezlerin temizliğini sağlamak
➤ Diş fırçasına macun konarak diş fırçalama tekniğine uygun şekilde protezler fırçalanarak temizlenir. Su ile durulanır.	➤ Protezlerde plak ve leke oluşumunu önlemek ve temizliğini sağlamak
➤ Protezler, ağız kapaklı, içinde su bulunan kaptaki saklanır.	➤ Protezlerin bozulmasını önlemek
➤ Hastanın çenesinin altına tedavi bezi ve muşambası yerleştirilir, üzerine böbrek küvet konur.	➤ Hastanın giysilerinin kirlenmesini önlemek
➤ Hastanın diş etleri, dili ve yumuşak damağı, yumuşak diş fırçası veya gaz bezi sarılı dil basacağı ile temizlenir. Ağızda aynı zamanda diş varsa onların temizliği de sağlanır. Ağızına su verilerek çalkalatılır ve böbrek küvete boşaltması sağlanır.	➤ Ağızın temizliğini sağlamak
➤ Böbrek küvet, tedavi bezi ve muşambası kaldırılır. Hastanın ağız kurulanır.	
➤ Hastanın protezleri takılır.	➤ Hastanın rahatlmasını sağlamak
➤ Eldiven çıkarılır. Malzemeler kaldırılarak temizlenir.	➤ Sonraki kullanıma hazır bulundurmak
➤ Eller yıkanır. Yapılan uygulama kaydedilir.	➤ Sağlık personeline bilgi vermek ve yasal dayanak oluşturmak

1.1.2. Özel Ağız Bakımı

Hastalıklar (kanser ve uygulanan tedaviler, diyabet, bilinçsiz hastalar, vb.), bazı ilaçların yan etkileri ve vücut direncinin düşmesine bağlı olarak bazı mikroorganizmalar ağız içinde enfeksiyon oluşmasına neden olabilir. Bu durumda hastalara özel ağız bakımı yapılır.

- **Uygulamanın genel amaçları**

- Ağız içindeki enfeksiyonları ve yaraları tedavi etmek,
- Ağız kokusunu gidermek ve hastanın iştahının açılmasını sağlamaktır.

➤ **Uygulamada kullanılan malzemeler**

- Kullanılan solüsyonlar
  - Etkeni bakteri grubu olan ağız enfeksiyonunda; Hidrojen peroksit %30-50, serum fizyolojik vb.
  - Etkeni mantar grubu olan ağız enfeksiyonunda; Sodyum bikarbonat %5, mikostatin, vb. kullanılır.
- Eldiven,
- Antiseptik solüsyon,
- Gaz bezi sarılmış abeslanglar veya ağız bakım çubukları,
- Solüsyon kabı,
- Gaz bezi,
- Böbrek küvet,
- Yüz havlusu/ tedavi bezi ve muşambası,

- **Kâğıt havlu,**
- Kirli kabı,
  - Nemlendirici,
  - Doktor isteminde ilaç varsa ilaç kartı hazırlanır.

Resim 5.1: Özel ağız bakımında kullanılan malzemeler

Özel Ağız Bakımı Uygulaması

Uygulama Basamakları	Uygulamanın Amacı
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Hastaya yapılacak uygulama hakkında bilgi verilir. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Hasta ile işbirliği yapmak ➤ Hastanın onayını almak
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Eller yıkanır, kurulanır. Eldiven giyilir. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Kontaminasyonu engellemek
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Malzemeler hazırlanır, uygun yere yerleştirilir. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Uygulamada kolaylık sağlamak
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Gerekirse paravan veya perde çekilir. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Hastanın mahremiyetini korumak
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Uygulama yapılacak taraftaki yatak kenarlığı indirilir. ➤ Yatağın başı yükseltilir ve hastanın durumu uygunsa başı yana doğru çevrilir. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Uygulamada kolaylık sağlamak
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Eldiven değiştirilir. Çenesinin altına tedavi bezi ve muşambası yerleştirilir, üzerine böbrek küvet konur. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Hastanın giysilerinin kirlenmesini önlemek
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Hastanın protezi varsa çıkartılır. Gaz bezine sarılmış abeslang kullanılacaksa hazırlanmış solüsyona batırılır. Hastanın ağız içi, diş etleri, dil üzeri, yanak içleri her seferinde gaz bezi sarılı dil basacağı değiştirilmek kaydıyla arkadan öne doğru temizlenir. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Silmeyi temizden kirliye doğru yapmak ➤ Kontaminasyonu engellemek
	
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Hastanın bilinci açıksa ağızını solüsyonla çalkalaması sağlanır. Böbrek küvete tükürmesi söylenir. ➤ Hasta bilinçsizse bu işlem yaptırılmaz. Bir önceki uygulama basamağı uygulanır. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Ağız içi temizliğini sağlamak
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Böbrek küvet alınır. Ağız çevresi kâğıt havlu ile silinir. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Ağız çevresi temizliğini sağlamak
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Dudaklara nemlendirici sürülür. Hastaya uygun pozisyon verilir. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Dudaklarda çatlamayı önlemek
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Eldiven çıkarılır. Malzemeler kaldırılarak temizlenir. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Sonraki kullanıma hazır bulundurmak
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Eller yıkanır. Yapılan uygulama kaydedilir. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Sağlık personeline bilgi vermek ve yasal dayanak oluşturmak

➤ **Dikkat edilecek noktalar**

- Hasta bilinçliyse ve ağız kokusu varsa ağız bakımı yemeklerden yarım/ bir saat önce yapılmalıdır.
- Hemşireler uygulama yaparken hasta ile etkili iletişim kurmalıdır. Çünkü iletişim yoluyla hastalara ilgi, güven, cesaret, saygı, içtenlik ve destek olma gibi mesajlar iletir.

Resim 5.2: Hemşire hasta iletişimi

- Bakım verilirken hastanın tepkileri, ruhsal durumu ve genel görünüşü izlenmelidir.
- Ağız bakımı verilirken ağız içinde beyaz renkte kabuklanma (mantar enfeksiyonu) varsa kabuklar yerinden kaldırılacak kadar bastırıp mukoza tahrişini arttırmamak gerekir. Tahriş olursa daha derin enfeksiyonların oluşmasına neden olabilir.

1.2. Baş Banyosu

Yatağa bağımlı olan hasta, günlük hijyenik bakımlarını yapamaz. Bu nedenle saçları yağlanır, kepeklenir ve taranmadığı için dağınık görülür. Saçlar haftada en az iki kere yıkanmalıdır. Baş banyosu; ayağa kalkabilenler duş yapabilecek durumda ise duşta, sandalyede oturabilenler lavaboda özel araçlarla yatağa bağımlı olanlara ise yatakta baş banyosu şeklinde yaptırılır.

- **Uygulamanın genel amaçları;**
  - Baş ve saçlarının temizliğini sağlamak,
  - Dış görünüşünün düzeltilerek hastanın kendisini iyi hissetmesine yardımcı olmak,
  - Hastanın rahat etmesini sağlayarak özgüvenini arttırmaktır.
- **Uygulamada kullanılan malzemeler**
  - Portatif lavabo/ muşamba
  - Kirli suyun akacağı kova
  - Tabure (kovayı yükseltmek için)
  - Sıcak su dolu kova (400C)
  - Şampuan ya da sabun
  - Su geçirmez örtü (2 adet)
  - Tas/ maşrapa
  - Havlu (2 adet)
  - Kulaklar için pamuk tampon
  - Gözler için gaz bezi
  - Önlük
  - Eldiven (2 adet)
  - Yatak takımı
  - Tarak
  - Saç kurutma makinesi (varsa)
  - Atık torbası

Baş Banyosu Uygulaması

Uygulama Basamakları	Uygulamanın Amacı
➤ Hastaya, yapılacak uygulama hakkında bilgi verilir.	➤ Hastanın onayını almak ➤ Hasta ile işbirliği yapmak
➤ Malzemeler hazırlanır, hastanın yanına kolay ulaşılabilecek bir yere konur.	➤ Uygulamada zaman kazanmak
➤ Eller yıkanır, kurulanır. Eldiven giyilir.	➤ Kontaminasyonu engellemek
➤ Hasta odasının kapısı kapatılır. Yatak etrafına paravan/ perde çekilir. Pencereler açıksa kapatılmalıdır.	➤ Hastanın mahremiyetini korumak ➤ Hastanın üşümesini önlemek
➤ Çalışılacak taraftaki karyolanın kenarlıkları indirilir. ➤ Hastanın başının altındaki yastık alınarak baş hizasında çalışılmayan yan tarafa konur ve yastığın üzerine havlu yerleştirilir.	➤ Uygulamanın kolay yapılmasını sağlamak
➤ Hastanın gecelik ya da pijamasının düğmeleri varsa yukarıdan bir iki sıra açılır.	

<ul style="list-style-type: none"> ➤ Hastanın başı yastıksız köşeye getirilir ve hastaya yatakta çapraz duracak şekilde uzunlamasına pozisyon aldırılır. ➤ Hastanın durumu uygunsa yatağın başı düz veya biraz aşağı konuma getirilir. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Uygulamada kolaylık sağlamak
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Hastanın boynunun ve omuzlarının altına su geçirmez örtü ve havlu veya portatif lavabo yerleştirilir. <ul style="list-style-type: none"> ➤ Diğer havlu rulo yapılarak boyun bölgesine sarılır. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Hastanın ve yatak takımlarının ıslanıp kirlenmesini önlemek
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Su geçirmez örtünün bir ucu kıvrılarak (küvet şekli) hastanın boynunun altına yerleştirilir. Diğer ucu da tabure ile yükseltilmiş kovanın içerisine konur. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Kirli suyun kovaya akmasını sağlamak
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Eldiven değiştirilir, önlük giyilir. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Kontaminasyonu ve ıslanmayı önlemek
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Kulaklara pamuk tampon, gözlere gazlı bez yerleştirilir. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Kulağa ve göze su kaçmasını önlemek
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Hastanın saçları taranır. Kovanın içindeki suyun sıcaklığı (40°C) kontrol edilir. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Hastanın yanmasını önlemek
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Saçların her tarafı, kulak arkası ve ense bölgesi ıslatılır. Şampuan dökerek saç dipleri ovularak yıkanır, durulanır. Aynı yıkama işlemi tekrarlanır. <ul style="list-style-type: none"> ➤ Saçlar temizleninceye kadar durulanır. (Saç kremi varsa kullanılır.) ➤ Saçlardaki su, eller yardımıyla sıkılır. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Saçların temizliğini sağlamak ➤ Baş bölgesindeki kan dolaşımını arttırmak

➤ Kulaklardaki pamuk tampon ve gözlerdeki gazlı bez alınır, atık torbasına konur.	➤
➤ Hastanın yüzü ve kulak içleri nemli temiz bezle silinerek temizlenir.	➤ Hastanın yüz temizliğini sağlamak
➤ Hastanın başı, üzerinde havlu bulunan yastığın üzerine alınır. Saçlar havlu ile kurulanır.	➤ Hastanın üşümesini önlemek
➤ Su geçirmez örtü sıyrılarak kovaya bırakılır. Kullanılan malzemeler hasta yanından uzaklaştırılır. Eldiven çıkarılır.	➤ Odanın düzenini sağlamak
➤ Saçlar kurulanır, taranır. Saç kurutma makinesi varsa kullanılır.	➤ Hastanın üşümesini önlemek
➤ Yatak takımları ıslanmış veya kirlenmişse değiştirilir.	➤ Yatağın temiz olmasını sağlamak
➤ Hastaya uygun pozisyon verilir.	➤ Hastayı rahatlatmak
➤ Malzemeler kaldırılarak temizlenir.	➤ Sonraki kullanıma hazır bulundurmak
➤ Eller yıkanır. Yapılan uygulama kaydedilir.	➤ Sağlık personeline bilgi vermek ve yasal dayanak oluşturmak

Tıptaki ve teknolojideki gelişmeler hasta bakımında kolaylık sağlayan ürünlerin üretilmesini sağlamıştır.

DİKKAT

Yatağa bağımlı ve yoğun bakım hastalarında saç temizliğini sağlamak için özel boneler üretilmiştir. Bone kullanılmadan önce mikrodalga fırın ya da oda ısısında kullanma talimatında belirtilen süre kadar bekletilir. Sonra hastanın kuru olan saçına geçirilir ve 2-3 dakika masaj yapılır ve çıkarılır. Hastanın saçı temizlenmiş olur.

- **Dikkat edilecek noktalar**
  - Uygulama sırasında hasta ile iletişim kurulabiliyorsa etkili iletişim kurulmalıdır.
  - Kullanılan suyun sıcaklığına ve odanın ısısının hastayı üşütmeyecek şekilde olmasına dikkat edilmelidir.
  - Uzun tırnaklarla ya da yüzükle hastanın kafa derisine zarar verilmemelidir.
  - Yıkama sırasında hastada solunum, renk değişikliği gibi durumlar gözlenmelidir.

1.3. Bit Tedavisi

İnsan vücudunda, toplu yaşanan yerlerde temizliğe yeterince dikkat edilmediği, temizlik alışkanlığının tam gelişmediği toplumlarda ve farklı nedenlerden dolayı vücut, baş ve kasık bölgesinde bitlenme olur. En fazla baş bölgesinde bitlenme görülür.

Baş bitinin (*Pediculus capitis*) yumurtaları (sirke) saçlara yapışır. Kaşıntıya neden olur. Bit diğer kişilere de çabuk bulaşır. Bu nedenle özel losyon veya şampuanla tedavi etmek gerekir.

- **Uygulamanın genel amaçları;**
  - Kaşıntı ve tahrişi azaltmak ve yok etmek,
  - Bit ve sirkeleri yok etmek,
  - Bitlerin bulaşmasını önlemek,
  - Hastayı rahatlamaktır.
- **Uygulamada kullanılan malzemeler;**
  - Eldiven,
  - Losyon ya da şampuan,
  - Sık ve ince dişli tarak,
  - Gömlek,
  - Vazelin pomat,
  - Su geçirmez örtü,
  - Bone (2 adet),
  - Gaz bezi (gözler için),
  - Kâğıt havlu ve baş banyosu malzemeleridir.

Bit Tedavisi Uygulaması

Uygulama Basamakları	Uygulamanın Amacı
➤ Hastaya, yapılacak uygulama hakkında bilgi verilir.	➤ Hastanın onayını almak ➤ Hasta ile işbirliği yapmak
➤ Eller yıkanır, kurulanır. Malzemeler hazırlanır.	➤ Uygulamada kolaylık sağlamak
➤ Malzemeler, hastanın yanına kolay ulaşılacak bir yere konur.	
➤ Kapı ve pencere kapatılır. Yatak etrafına paravan veya perde çekilir.	➤ Hastanın üşmesini önlemek ➤ Hastanın mahremiyetini korumak
➤ Bone, gömlek ve eldiven giyilir.	➤ Bitlerin bulaşmasını önlemek
➤ Uygulama yapılacak taraftaki karyolanın parmaklıkları indirilir. Hastanın durumu uygunsa yatağın baş kısmı yükseltilir.	➤ Uygulamanın kolay yapılmasını sağlamak
➤ Su geçirmez örtü, hastanın boynunun ve omuzlarının altına yerleştirilir.	➤ Solüsyonun ve bitlerin hastanın kıyafetlerine bulaşmasını önlemek

<ul style="list-style-type: none"> ➤ Şampuan kullanılacaksa prospektüsteki tarife göre uygulanır. ➤ Uygulamadan sonra baş banyosundaki gibi saçlar yıkanır. Sık dişli tarak ile saçlar taranır. Uygulama doktor istemine göre tekrarlanır. 	
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Losyon kullanılacaksa hastanın saçlı derisinin dışına kaçmaması için saçlı derinin bittiği yere vazelin sürülür. Gözlere gaz bezi örtülür. 	
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Saçlar tutamlar halinde tarakla ayrılır. Losyonla ıslatılmış pamuk tampon veya fırça, saçlara ve saçlı deriye sürülür. <div data-bbox="314 762 638 1004" data-label="Image"> </div> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Tamponlar kirli kabına atılır. ➤ Hastanın başına bone takılarak uygun süre beklenir. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Bit ve yumurtalarını saçlardan temizlenmesini sağlamak ➤ Losyonun cilde temas etmesini ve göze, kulağa kaçmasını önlemek ➤ Bulaşmayı önlemek ➤ Ölmüş bit ve yumurtaların saçlardan ayrılmasını sağlamak
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Hastanın bonesi ve su geçirmez örtü atık torbasına konur. 	
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Hastanın başı, baş banyosundaki gibi yıkanır. ➤ Sık dişli tarak ile saçlar taranır. ➤ Tarama sırasında kâğıt havlu/ açık renk havlu hastanın saçlarının altına konur. Ölmüş bit ve sirke kontrolü yapılır. 	
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Yatak takımları ve hastanın iç ve dış giysileri değiştirilir. ➤ Kirli takım ve kıyafetler ayrı bir kirli torbaya konur. Üzerine etiketle enfekte yazılır. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Bulaşmayı önlemek
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Hemşire önlük, eldiven ve bonesini çıkartır, kirli torbasına atar. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Kontaminasyonu önlemek
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Hastaya uygun pozisyon verilir. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Hastayı rahatlatmak
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Bit tedavisinde kullanılan malzemeler dezenfekte edilir. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Sonraki kullanıma hazır bulundurmak
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Eller yıkanır. Yapılan uygulama kaydedilir. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Sağlık personeline bilgi vermek ve yasal dayanak oluşturmak

- **Dikkat dilecek noktalar:**
  - Hasta ile etkili bir iletişim kurularak bitlenmeden dolayı utanç duymaması sağlanmalıdır.
  - Hasta ve ailesine bit tedavisi konusunda eğitim yapılmalıdır.
  - Bit tedavisi sırasında ilaca karşı alerjinin gelişip gelişmediği gözlenmelidir.

1.4. Yatak Banyosu

Vücudumuzu bir örtü gibi saran deri, metabolizma sonucu oluşan atık maddeler; ter, kir ve ölü deri kalıntıları ile kirlenir. Bu kirleri arındırmak için deri temizliği yapılır. Bu maddeler hastalık yapan mikroorganizmalar (patojen) için uygun ortamı oluşturur. Patojen mikroorganizmaların deri üzerinde bulunması enfeksiyonlara neden olabilir. Bu nedenle enfeksiyonun önlenmesi, deri bütünlüğünün ve deri sağlığının korunması için deri temizliğinin yapılması gerekir.

Yatak banyosu, yatağa tam veya yarı bağımlı, idrar ve gaitasını tutamayan, beslenmesi kötü, felçli ve dolaşımı bozulmuş hastalarda çok önemlidir.

Hastalar, aşağıda belirtilen hastalık ve durumlarına göre banyolarını yapar veya hemşire tarafından banyoları yaptırılır.

- Hasta banyoları, temizleyici ve tedavi edici banyolar olarak ikiye ayrılır.
  - **Temizleyici banyolar:** Yatağa yarı bağımlı veya bağımlı olmayan hastalar banyolarını kendileri veya hemşirenin yardımıyla yapabilirler. Bu tür banyolar aşağıdaki gibidir.
    - **Küvet banyosu;** hareket edebilen hastalar, bazı cilt hastalıklarının tedavisinde, küvette hazırlanan ilaçlı suda oturma banyosu yaparlar.
    - **Kısmi yatak banyosu;** yatağa bağımlı olan hastaların boyun, eller, perine gibi vücudun belirli bölgesinin temizliğinin yapıldığı banyo çeşididir.
    - **Duş şeklinde banyo;** hastanın ayakta veya tabure üzerine oturarak banyo yapmasıdır.

Hemşire, hastanın durumuna göre yardım edebilir. Hasta uzun süre banyoda kalmamalıdır. Çünkü hastanın banyoda genel durumu bozulabilir, düşebilir. Bu nedenle hasta, banyoda iken sık sık kontrol edilmelidir.

- **Tedavi edici banyolar:** Hastaları tedavi etmek amacıyla uygulanır.

- **Yatak banyosu:** Yatağa bağımlı olan hastalara yapılan banyodur.

➤ **Uygulamanın genel amaçları;**

- Vücut temizliğini sağlamak ve kokuları gidermek,
- Kan dolaşımını hızlandırmak,
- Deri gözeneklerini açarak atık maddelerin dışarı atılmasını sağlamak,
- Hastanın gevşemesini ve rahatlamasını sağlamak,
- Solunumu uyarmak,
- Aktif ve pasif hareketlerle kas tonüsünü geliştirmek,
- Hasta ve hemşire arasında iletişim kurulmasını sağlamak,
- Hastanın dış görünüşünü düzelterek güven duygusunu arttırmaktır.

➤ **Uygulamada kullanılan malzemeler:**

- İki adet banyo lifi
- Yüz havlusu
- İki adet banyo havlusu
- İki adet küvet
- Sabun-sabunluk, şampuan
- Bir kova su (suyun sıcaklığı 43-450C)
- Su geçirmez örtü
- Banyo sırasında hastanın üzerine örtmek için çarşaf/battaniye
- Temiz iç çamaşırı ve pijama
- Nemlendirici losyon, vb.
- Ağız bakım malzemeleri
- Baş banyosu verilecekse malzemeleri (bk. baş banyosu)
- Sürgü-ördek
- Kirli torbası
- Perine bakım malzemeleri
- Atık kabı
- Eldiven (iki üç adet)
- Temiz yatak takımı

Yatak Banyosu Uygulanması

Uygulama Basamakları	Uygulamanın Amacı
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Hastaya, yapılacak uygulama hakkında bilgi verilir. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Hastanın onayını almak ➤ Hasta ile işbirliği yapmak
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Eller yıkanır, kurulanır, eldiven giyilir. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Kontaminasyonu engellemek
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Malzemeler hazırlanır, hastanın yanına kolay ulaşılabilecek bir yere konur. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Uygulamada zaman kazanmak
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Hasta odasının kapısı kapatılır. Yatak etrafına paravan/ perde çekilir. Pencereler açıksa kapatılır. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Hastanın mahremiyetini korumak ➤ Hastanın üşümesini önlemek
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Çalışılacak taraftaki karyolanın kenarlıkları indirilir. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Uygulamada kolaylık sağlamak
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Hasta yatağı rahat çalışılacak yüksekliğe getirilir. 	
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Hastanın idrar ve dışkı gibi boşaltım ihtiyacı varsa giderilir. Perine bölgesi tuvalet kâğıdı ile silinir. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Boşaltım ihtiyacını karşılamak
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Eldiven değiştirilir. Hastanın yatak takımları gevşetilir. ➤ Hastanın giysileri çıkartılır ve üzerine pike /nevresim/battaniye örtülür. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Hastanın mahremiyetini korumak ➤ Hastanın üşümesini önlemek ➤ Suyun sıcaklığını ayarlamak ➤
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Küvetler, 2/3'üne kadar sıcak su (suyun sıcaklığı 43-45 0C) ile doldurulur. ➤ Küvetlerin birisi sabunlu su, diğeri de duru su için kullanılır. ➤ Suların sıcaklığı, hastanın dayanıklılığına göre de ayarlanabilir. 	
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Rahat çalışmak için mümkünse yatağın başı 300 yükseltilir. ➤ Hastanın başının altından yastık alınır. ➤ Hasta hemşirenin yakın olan tarafına çekilir, baş banyosu gerekli ise yaptırılır. (Bkz. baş banyosu.) 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Uygulamada kolaylık sağlamak
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Hastanın durumuna uygun pozisyon verilir. Havlu, hastanın omuz başlarının ve başının altını kapsayacak şekilde yerleştirilir. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Yatağın ıslanmasını önlemek

<ul style="list-style-type: none"> ➤ Banyo lifi ile önce hastanın yüzü silinir. ➤ Silme işlemine uzak taraftaki gözden başlanarak her iki göz içten dışa doğru bastırmadan silinir, durulanır ve kurulanır. Her iki göz için sabunlama bezinin farklı bir bölümü kullanılır ➤ Hastanın alışkanlığına göre sabunlu veya sabunsuz bez ile sırasıyla alın, burun, yanaklar, çene ve kulaklar silinir; durulanır ve kurulanır. Banyo lifi gerektiğinde yıkanır. ➤ (Hasta erkekse sakal tıraşı bu aşamada yapılabilir.) 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Silme işlemi temizden kirliye doğru yapmak. ➤ Kontaminasyonu engellemek ➤ Cildin tahriş olmasını engellemek ➤ Kan dolaşımını hızlandırmak
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Uzak taraftan başlayarak hastanın boyun bölgesi silinir, durulanır ve kurulanır. ➤ Suyun ısı ve temizliği sık sık kontrol edilir. Su soğumuşsa veya kirlenmişse değiştirilir. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Kan dolaşımının hızlanmasına yardımcı olmak ➤ Hastanın temizliğini sağlamak
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Havlu, hastanın başının altından alınır. Uzak taraftaki kolun altına yerleştirilir. Kol bilekten koltuk altına doğru hafif ovma hareketiyle sabunlanır, durulanır ve kurulanır. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Kan dolaşımının hızlanmasına yardımcı olmak ➤ Hastanın temizliğini sağlamak
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Koltuk altı sabunlanır, durulanır ve kurulanır. Koltuk altında kıllar büyümüşse tıraş edilir. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Koltuk altı temizliğini sağlamak ➤ El temizliğini sağlamak
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Hastanın eli, içinde sabunlu su olan küçük küvete batırılır. Birkaç dakika yumuşaması için beklenir. Gerekliyse tırnakları kesilir. Elleri yıkanır, durulanır ve kurulanır. ➤ Yakın taraftaki kol için aynı işlem tekrarlanır. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Temiz su ile hijyeni sağlamak ➤ Hastanın üşmesini önlemek
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Sabunlu su ve duru su kirlendi veya soğudu ise değiştirilir. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Hastanın mahremiyetini sağlamak ➤ Cildin tahrişini önlemek ve temizliğini sağlamak
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Hastanın üzerindeki battaniye/pike göbek hizasına kadar indirilir. ➤ Havlu, hastanın göğsünün üstüne konur (Silme işlemi esnasında silinen bölgede bulunan havlu kısmı kaldırılır.). ➤ Önce uzak taraftan başlayarak göğüs bölgesi yukarıdan aşağı hafif hareketlerle sabunlanır. Daha sonra durulanır ve kurulanır. Sonra yakın tarafa aynı işlem uygulanır. ➤ Kadın ve şişman hastalarda göğüs altları 	

<p>ve aralarında termeyle kızarıklık ve enfeksiyon gelişeceğinden dikkat edilerek sabunlanır, durulanır ve kurulanır.</p>	
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Battaniye pubis üzerine indirilir. Havlu karın bölgesine yerleştirilir. Karın bölgesi uzak taraftan yakına doğru havlu kaldırılarak silinir, durulanır ve kurulanır. ➤ Kadın ve şişman hastalarda kasık ve karın bölgesinde deri kıvrımları aralarında terlemeyle kızarıklık ve enfeksiyon gelişebileceğinden dikkat edilerek sabunlanır, durulanır ve kurulanır. ➤ Küvetlerdeki suyun sıcaklığı ve kirlenme durumu sık sık kontrol edilir ve değiştirilir. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Karın ve kasık bölgesinin temizliğini sağlamak
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Perine bölgesinin kapatılmasına dikkat edilerek uzak taraftaki bacak açılır. ➤ Bacak dizden bükülür. ➤ Havlu bacak altına serilir. Hastanın ayağı havlu üzerine konan küvete sokulur. <ul style="list-style-type: none"> ➤ Bu sırada uzunlamasına hafif hareketlerle bacak bilekten yukarıya doğru silinir, durulanır ve kurulanır. <ul style="list-style-type: none"> ➤ Daha sonra ayak temizlenir, tırnaklar kesilir, ayak kurulanır. Yakın taraftaki bacak ve ayak için aynı uygulama tekrarlanır. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Hastanın mahremiyetini korumak ➤ Cildin tahrişini önlemek ve temizliğini sağlamak ➤ Silme işlemi temizden kirliye doğru yapmak ➤ Kontaminasyonu engellemek ➤ Ayak temizliğini sağlamak ➤

<ul style="list-style-type: none"> ➤ Küvetlerdeki sular ve eldiven değiştirilir. 	
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Hastanın sırt bölgesini silmek için durumuna uygun pozisyon (lateral ya da prone) pozisyon verilir. ➤ Sırt ve kalçalar dışında kalan bölge battaniye ile örtülür. ➤ Sırt ve kalçanın altına banyo havlusu yerleştirilir. ➤ Sırt, omuzlardan kalçalara doğru uzunlamasına hafif darbelerle silinir, durulanır ve kurulanır. ➤ Kalçaların arası ve anal bölge silinir, durulanır ve kurulanır. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Hastanın mahremiyetini korumak ➤ Cildin tahrişini önlemek ve temizliğini sağlamak ➤ Silme işlemini temizden kirliye doğru yapmak ➤ Kontaminasyonu engellemek ➤ Kan dolaşımını hızlandırmak
	
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Gerekirse hastanın sırt bölgesine masaj yapılır. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Hastayı rahatlatmak ➤ Kan dolaşımını hızlandırmak ve akciğerlerde sekresyon varsa hareketlendirmek
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Havlu alınır. Hastanın üzeri pike/ battaniye ile örtülür ve uygun pozisyon (sırtüstü) verilir. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Hastayı rahatlatmak ➤ Kontaminasyonu engellemek
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Küvetlerdeki su, sabunlama bezi ve eldiven değiştirilir. 	
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Hasta tekrar sırtüstü yatırılır. Hastanın sadece genital bölgesi açıkta kalacak şekilde üzeri örtülür. ➤ Hasta kendisi yapabiliyorsa genital bölgesi önden arkaya temizletilir. Yapamıyorsa bu işlemi hemşire yapar. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Genital bölgenin temizliğini sağlamak
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Eldiven çıkartılır. Hastaya uygun pozisyon verilir, gerekli ise cildine nemlendiriciler sürülebilir. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Kuruyan derinin çatlamasını önlemek
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Eller yıkanır, eldiven giyilir. Hastaya temiz çamaşırları ve pijamaları giydirilir, saçları taranır. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Hastanın rahatlamasını sağlamak
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Yatak takımları değiştirilir. 	
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Kullanılan banyo malzemeleri temizlenir, yerlerine kaldırılır. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Sonraki kullanıma hazır bulundurmak
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Eldiven çıkarılır, eller yıkanır. Yapılan uygulama kaydedilir. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Sağlık personeline bilgi vermek ve yasal dayanak oluşturmak

Günümüzde yoğun bakımda yatan hastaların yatak banyoları, **cilt temizleyici ve bakım köpükleri** ile de yapılmaktadır. Bu uygulama 'Dikkat' bölümünde belirtildiği gibi yapılır.

DİKKAT

Cilt temizleyici ve köpükler, uygulanacak bölgeye püskürtülür. Biraz beklenir. O bölge temiz bir bez yardımıyla silinir ve hastanın temizliği (yatak banyosu) sağlanmış olur.

➤ **Dikkat edilecek noktalar**

- Hastanın bilinci açıksa uygulama sırasında etkili iletişim kurulmalıdır.
- Banyo sırasında herhangi bir sakınca yoksa hastanın el, kol gibi vücut bölümlerine hareketler yaptırılmalıdır.
- Hastanın tepkileri, ruhsal durumu, genel görünümü, deride kızarıklık, renk değişimi, şişlik ve akıntı gibi durumların olup olmadığı gözlemlenmelidir.
- Hasta yatak banyosu sırasında çok iyi kurulanmalıdır. Derinin kuru olması yatak yarasının oluşumunu önler.

1.4.1. Yatağa Bağlı Hastada Günlük Kişisel Hijyenik Uygulamalar

Günlük hijyenik uygulamalar sabah ve akşam tuvaleti şeklinde her gün uygulanır. Hastanın hijyen ihtiyacı artarsa uygulama sayısı artırılır.

➤ **Sabah tuvaleti:** Sabah kahvaltısından sonra yapılır.

- **Uygulamanın genel amaçları**
  - Kişisel hijyen ihtiyacının gidermek,
  - Rahatlığını sağlamak,
  - Güven duygusunu arttırmaktır.
- **Uygulamada kullanılan malzemeler:**
  - Su geçirmez örtü
  - Banyo havlusu (2)
  - Sabunlama bezi (2)
  - Şampuan/sabun
  - Sürgü
  - Eldiven
  - Tuvalet kağıdı
  - Ağız bakım malzemeleri
  - Tırnak makası
  - İki adet küvet
  - Temiz çamaşırlar
  - Temiz yatak takımı

- Kirli torbası
- Sıcak ve soğuk su
- Paravan

Sabah Tuvaleti Uygulaması

Uygulama Basamakları	Uygulamanın Amacı
➤ Hastaya, yapılacak uygulama hakkında bilgi verilir.	➤ Hastanın onayını almak ➤ Hasta ile işbirliği yapmak
➤ Eller yıkanır, durulanır, eldiven giyilir.	➤ Kontaminasyonu engellemek
➤ Malzemeler hazırlanır, hastanın yanına kolay ulaşılabilecek bir yere konur.	➤ Uygulamada zaman kazanmak
➤ Hasta odasının kapısı kapatılır. Yatak etrafına paravan/ perde çekilir. Pencereler açıksa kapatılmalıdır.	➤ Hastanın mahremiyetini korumak ➤ Hastanın üşümesini önlemek
➤ Hastanın boşaltım ihtiyacı varsa sürgü/ ördek verilir.	
➤ Çalışılacak taraftaki karyolanın kenarlıkları indirilir. Karyola rahat çalışılacak yüksekliğe getirilir.	➤ Uygulamada kolaylık sağlamak
➤ Hastaya uygun pozisyon verilir. Üzerine çarşaf/ pike örtülür. ➤ Hastanın üst kıyafetleri çıkarılır. ➤ Hastanın yatak başı yükseltilir.	➤ Uygulamada kolaylık sağlamak ➤ Hastanın mahremiyetini korumak
➤ Hastanın başının altına havlu yerleştirilir.	
➤ Hastanın çenesinin ve göğsünün üzerine de havlu yerleştirilir.	➤ Göğsünün ıslanmasını önlemek
➤ Ağız ve diş bakımı yapılır.(bk. ağız bakımı) Bu uygulamalarda el yıkama ve eldiven değiştirme işlemleri yapılır.	➤ Ağız ve diş temizliğini sağlamak
➤ Sabunlama bezi kese yapılır. Yatak banyosundaki gibi yüz temizliği yapılır.	➤ Yüz temizliğini sağlamak
➤ Havlu, uzak taraftaki kolun altına yerleştirilir. Kol bilekten koltuk altına doğru silinir, durulanır ve kurulanır.	➤ Temizden kirliye doğru silmek
➤ Hastanın uzak taraftaki eli küvet içinde yıkanır, durulanır ve kurulanır. Gerekliyse tırnakları kesilir. Aynı uygulama yakın taraftaki kol ve ele de uygulanır. Su ve eldiven değiştirilir.	➤ Kontaminasyonu önlemek
➤ Hastanın durumu uygunsa sırtı hemşireye dönük olacak şekilde yan yatırılır. Sırt ve kalçanın altına havlu konur.	➤ Kan dolaşımını hızlandırmak ➤ Hastanın temizliğini sağlamak

➤ Sırt, ense ve omuzlardan kalçalara doğru uzunlamasına hafif hareketlerle silinir, durulanır ve kurulanır. Masaj yapılır.	
➤ Eldiven değiştirilir. Hasta giydirilir. Saçları taranır.	➤ Kontaminasyonu engellemek ➤ Hastanın rahatlığını sağlamak
➤ Yatak takımları değiştirilir.	
➤ Kullanılan malzemeler odadan alınır, temizlenir, yerlerine kaldırılır.	➤ Sonraki kullanıma hazır bulundurmak
➤ Eldiven çıkarılır, eller yıkanır. Yapılan uygulama kaydedilir	➤ Sağlık personeline bilgi vermek ve yasal dayanak oluşturmak

- **Akşam tuvaleti:** Uygulamalar sabah tuvaletinde gibidir. Amaç hastanın kişisel temizliğini sağlayıp uykuya hazırlamaktır.

1.5. Ayak Bakımı

Bazı sistem (diyabet, vb.) ve cilt hastalıklarında özel olarak ayak bakımı yapılmalıdır.

- **Uygulamanın genel amaçları**
  - Ayak temizliğini sağlamak ve hastayı rahatlatmak.
  - Periferik kan dolaşımını hızlandırmak.
  - Enfeksiyon oluşunu önlemek varsa tedavi etmek.
  - Hasta ve ailesine doğru ayak bakımını öğretmektir.
- **Uygulamada kullanılan malzemeler**
  - Su geçirmez örtü
  - Küvet içinde 41⁰C sıcaklığında su
  - Sabun, sabunlama bezi
  - Ayak havlusu
  - Tırnak makası
  - Pamuk tampon
  - Eldiven
  - Kova, maşrapa (su tası)
  - Vazelin/ nemlendirici losyon
  - Gazete kâğıdı
  - Atık kabı

Ayak Bakımı Uygulaması

Uygulama Basamakları	Uygulamanın amacı
➤ Hastaya, yapılacak uygulama hakkında bilgi verilir.	➤ Hastanın onayını almak ➤ Hasta ile işbirliği yapmak
➤ Eller yıkanır, kurulanır. Eldiven giyilir.	➤ Kontaminasyonu engellemek
➤ Malzemeler hazırlanır, hastanın yanına kolay ulaşılabilecek bir yere konur.	➤ Uygulamada zaman kazanmak
➤ Hasta odasının kapısı kapatılır. Yatak etrafına paravan/ perde çekilir. Pencere açıksa kapatılır.	➤ Hastanın mahremiyetini sağlamak ➤ Hastanın üşümesini önlemek
➤ Çalışılacak taraftaki karyolanın kenarlıkları indirilir. Karyola rahat çalışılacak yüksekliğe getirilir.	➤ Uygulamada kolaylık sağlamak
➤ Hasta yatağa yarı bağımlı ise sandalyeye oturtulur veya ayakları yataktan aşağıya sarkıtılır. ➤ Bu durumda ayağının altına denk gelecek şekilde yere gazete kâğıdı yerleştirilir. ➤ Tam bağımlı ise yatak takımlarının ayakucu gevşetilir. Nevresim dizlerine kadar kıvrılır ve dizlerinin altına sıkıştırılır. ➤ Uzak taraftaki ayaklarının altına su geçirmez örtü yerleştirilir.	➤ Uygulamada kolaylık sağlamak ➤ Yatak takımının ıslanmasını önlemek
➤ Küvet, su geçirmez örtünün üzerine konur. İçine hazırlanan ılık sudan doldurulur. Eldiven değiştirilir.	
➤ Bir el ile hastanın dizinin altından diğer el ile ayaklarından tutarak küvetteki suya daldırılır. ➤ Ayak 10-15 dakika kadar suda bekletilir.	➤ Kirlerin, nasırların ve tırnakların yumuşamasını sağlamak
➤ Sabunlama bezi sabunlanarak ayak bilekleri, ayak sırtı, topuk, parmak araları ve taban bölümü silinir, yıkanır ve durulanır. ➤ Gerekirse ayak törpüsü ile topuk kısmı törpülenir. Ayak yıkanır, durulanır. Küvetten çıkarılır ve kurulanır. ➤ Aynı uygulama yakın taraftaki ayak için de küvetteki su değiştirilerek yapılır.	➤ Ayak temizliğini sağlamak
➤ Ayak tırnakları uzun ise düz şekilde kesilir. ➤ Hastanın diyabet rahatsızlığı varsa	➤ Diyabetli hastanın ayak bakımını yapmak

tırnaklar törpülenir. Sabunlu bez ile silinir, durulanır ve kurulanır.	
➤ Gerekirse ayaklara nemlendirici sürülür.	➤ Cildin nemlenmesini ve yumuşamasını sağlamak
➤ Su geçirmez örtü ve diğer malzemeler kaldırılır. Eldiven değiştirilir.	➤ Kontaminasyonu engellemek ➤ Hastayı rahatlatmak
➤ Hastaya uygun pozisyon verilir.	➤ Hastayı rahatlatmak
➤ Yatak takımları kirliyse değiştirilir.	➤ Yatağın temizliğini sağlamak
➤ Kullanılan malzemeler odadan alınır, temizlenir, yerlerine kaldırılır.	➤ Sonraki kullanıma hazır bulundurmak
➤ Eldiven çıkarılır, eller yıkanır. Yapılan uygulama kaydedilir.	➤ Sağlık personeline bilgi vermek ve yasal dayanak oluşturmak

➤ **Dikkat edilecek noktalar:**

- Ayak derisinde çatlama, tırnak batması, enfeksiyon ve özellikle topuklar yatak yarası belirtileri yönünden gözlenir.
- Hasta ve ailesine doğru ayak bakımının önemi hakkında eğitim verilir.
- Ayağa uyan ayakkabıların kullanılmasının önemi (özellikle diyabet, vb. hastalıklarda) belirtilir.
- Ayak tırnaklarının nasıl kesileceği gösterilir, hasta ve ailesine eğitim verilir.

2. HASTA KIYAFETLERİNİN GİYDİRİLMESİ VE ÇIKARTILMASI

Hastaların kıyafetleri; hastalar terledikleri, kirlendikleri veya banyolardan sonra değiştirilmesi gerekir. Değiştirme işlemi, hastaların mahremiyetine dikkat edilerek, onları yormadan, vücut mekaniklerine uyarak yapılır.

- **Uygulamanın genel amaçları**
  - Hastanın rahatlamasını,
  - Öz güven duygusunun gelişmesini sağlamaktır.
- **Uygulamada kullanılan malzemeler**
  - Eldiven
  - Hastanın kıyafetleri
  - Nevresim takımı

Hasta Kıyafetlerinin Giydirilmesi ve Çıkartılması Uygulaması

Uygulama Basamakları	Uygulamanın Amacı
➤ Hastaya, yapılacak uygulama hakkında bilgi verilir.	➤ Hastanın onayını almak ➤ Hasta ile iş birliği yapmak
➤ Eller yıkanır. Eldiven giyilir. Malzemeler hazırlanır, hastanın yanına kolay ulaşılabilecek bir yere konur.	➤ Uygulamada zaman kazanmak
➤ Kıyafetler giydirme sırasına göre düzenlenir.	
➤ Hasta odasının kapısı kapatılır. Yatak etrafına paravan/ perde çekilir. Pencere açıkse kapatılmalıdır.	➤ Hastanın mahremiyetini korumak ➤ Hastanın üşmesini önlemek
➤ Çalışılacak taraftaki karyolanın kenarlıkları indirilir. Karyola rahat çalışılacak yüksekliğe getirilir.	➤ Uygulamada kolaylık sağlamak
➤ Hasta oturabiliyorsa oturtulur, oturamıyorsa supine (sırtüstü yatış) pozisyonuna getirilir.	
➤ Hastanın kıyafetleri düğmeli ise: ➤ Düğmeler açılır ve kıyafetleri çıkartmaya uzak koldan başlanır. ➤ Hasta, hemşireye doğru döndürülür. ➤ Aktif el omuzdan dirseğe doğru giysinin altından sokularak dirsek bükülür. Diğer elle de giysinin kol kısmı tutularak çıkarılır. Giysi sırtına doğru katlanır ve hastanın altına sıkıştırılır.	➤ Hastanın düğmeli kıyafetin çıkarılmasını ve giydirilmesini sağlamak

<ul style="list-style-type: none"> ➤ Temiz kıyafetin giydirilmesine çıkartılan koldan başlanır. ➤ Bir elle kıyafetin omuz kısmından kol tutulurken diğer el giydirilecek kolun uç kısmından içeriye doğru sokulur. ➤ Hastanın eli tutulur ve giysinin kolu giydirilir. ➤ Kıyafet hastanın sırtına doğru açılır. ➤ Hasta sırt üstü yatırılıp diğer tarafa döndürülür. ➤ Kirli kıyafetleri çıkarılıp temizleri giydirilir. ➤ Hastanın kıyafetlerinin önü düğmelenir ve üzeri örtülür. 	
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Hastanın kıyafetleri düğmesiz ise çıkarılma işlemine: ➤ Hastanın kıyafetinin etek kısmından tutularak koltuk altına kadar toplanır. ➤ Önce uzak kolu, hastanın göğsünün üstüne kıvrılır. Bir elle hastanın elinden tutulur. Diğer elle kıyafetin altından omuza kadar ilerleyerek dirsek tutulur ve kol çıkarılır. Diğer kolda bu şekilde çıkarılır. ➤ Kıyafetin yaka kısmı genişletilerek hastanın başından çıkarılır. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Hastanın düğmesiz kıyafetinin çıkarılmasını sağlamak
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Hastanın kıyafetleri düğmesiz ise giydirmiş işlemi: ➤ Kıyafet alt kısmından yaka kısmına doğru katlanır. Hastanın göğsünün üzerine konur. ➤ Hemşire uzak taraftaki kolu hastanın göğüs bölgesine yaklaştırır. ➤ Bir elini giydirilecek kolun uç kısmından içeriye doğru ilerletip hastanın elini tutar ve kola kıyafet giydirilir. ➤ Toplanmış kıyafetin alt ve yaka kısmı tutularak hastanın başından geçirilir. ➤ Sonra yakın kol diğer kol gibi giydirilir ve hastanın kıyafeti düzeltilir. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Hastanın düğmesiz üst taraf kıyafetlerinin giydirilmesini sağlamak
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Hastanın alt giysilerinin çıkartılması: ➤ Hastanın dizlerini bükmesine engel bir durum (alçı, traksiyon vb.) yoksa aktif ya da pasif olarak bükülür. ➤ Ayak tabanlarından güç alarak kalça kısmını kaldırması istenir. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Hastanın alt giysilerinin çıkarılmasını sağlamak ➤ Gerekli durumlarda hastanın desteğini almak

➤ Kaldıramıyorsa hafifçe hastanın kalçası kaldırılarak giysi aşağıya doğru sıyrılır ve çıkarılır.	
➤ Çorapları varsa bilek bölgesinden tutularak ayak tabanından aşağıya doğru çıkarılır.	➤ Hastanın, çoraplarının çıkarılmasını sağlamak
<p>➤ Hastanın alt giysilerinin giydirilmesi:</p> <p>➤ Hastanın dizleri bükülür. Bize uzak olan taraftaki ayağı tutularak giydirilir. Sonra diğer taraf giydirilir. Giysinin bel kısmından tutularak yukarı doğru çekilir. Hasta kalça bölgesini kaldırılabiliyorsa kaldırması söylenir. Kaldıramıyorsa yardım edilerek giydirilir.</p>	➤ Hastanın alt giysilerini giymesini sağlamak
<p>➤ Hastanın temiz olan alt giysileri giydirilir. Önce hastanın dizleri bükülür. Bize uzak olan taraftaki ayağı tutularak giydirilir. Sonra diğer taraf giydirilir. Giysinin bel kısmından tutularak yukarı doğru çekilir. Hasta kalça bölgesini kaldırılabiliyorsa kaldırması söylenir. Kaldıramıyorsa yardım edilerek giydirilir.</p>	
➤ Çorapları ayak parmaklarından ayak bileğine doğru giydirilir.	➤ Hastanın üşümesini önlemek
➤ Hastanın durumuna uygun pozisyon verilir.	➤ Hastanın temizliğini ve rahatlığını sağlamak
➤ Yatak takımları kirlendiyse değiştirilir.	
➤ Kirli çamaşırlar ve yatak takımları kaldırılır. Eldiven çıkarılır, eller yıkanır.	➤ Kontaminasyonu engellemek

➤ **Dikkat dılecek noktalar**

- Hasta ile etkili iletişim kurulmalıdır.
- Kıyafet değişimi yapılırken hastanın cildindeki renk değişimi vb. durumlara dikkat edilir.
- Ruh haline dikkat edilir.
- Hastayı sarsmadan kıyafet değişimi yapılmalıdır.

2.1. Serumu Olan Hastanın Kıyafetlerinin Giydirilmesi ve Çıkartılması

Kolunda veya elinde serum takılı olan hastaların kıyafetlerinin giydirilmesi ve çıkartılması yukarıda anlatılan kıyafet giydirme ve çıkartma uygulamasına benzer ancak bazı farklılıklar vardır. Bunlar:

- Kıyafetleri düğmeli ise; hastanın kolunda serum takılı ise giysi çıkartılırken önce serum takılı olmayan koldan giysi çıkartılır. Sonra serum seti kapatılır ve serum şişesi askıdan indirilir, giysinin kolu aşağıya ele doğru sıyrılır ve serum şişesi ve seti içinden geçirilerek çıkarılır.
- Hastaya giysilerini giydirirken çıkarma işleminin tam tersi yapılır. Önce serum seti kapatılır. Serum şişesi ve seti askıdan alınır ve giysinin kolunun içinden geçirilir. Giysi hastanın koluna giydirilir ve serum askıya takılır, sonra diğer kol giydirilir.

Resim 5.2: Serumu olan hastaya kıyafet giydirilmesi

- Günümüzde hastanın damar yolunu açmak, ilaç ve serum göndermek intraket uygulaması yoluyla olduğu için hastanın giysisinin giydirilmesi ve çıkartılması işlemi farklı yol ile sağlanabilir. Geçici olarak intraket kapatılır ve serum seti çıkarılır. Sonra kıyafet değiştirme işlemi yaptırılır.

DEĞERLENDİRME SORULARI

Aşağıdaki soruları dikkatlice okuyarak doğru seçeneği işaretleyiniz.

- Kolunda serumu olan hastanın kıyafetini giydirmeye, hangi bölgeden başlanır?
A) Yakın olan koldan
B) Başından
C) Uzak olan koldan
D) Serumu olan koldan
E) Omuzdan
- Aşağıdakilerden hangisi ya da hangileri, ayak bakımının amaçlarındandır?
I. Periferik kan dolaşımını hızlandırmak.
II. Enfeksiyon oluşumunu önlemek.
III. Hastanın rahatlamasını sağlamak.
IV. Uyulğun temizliğini sağlamak.
A) Yalnız I   B) I ve II   C) I, II ve III   D) I,III ve IV   E) II, III ve IV
- Aşağıdakilerden hangisi, özel ağız bakımı gerektiren hastalardan değildir?
A) Baş ağrısı olanlar
B) Bilinçsiz hastalar
C) Diyabet hastalığı olanlar
D) Kemoterapi tedavisi olanlar
E) Radyoterapi tedavisi olanlar
- Aşağıdakilerden hangisi ya da hangileri, hastaya yatak banyosu yaptırırken dikkat edilmesi gereken durumlardandır?
I. Hastanın ruhsal durumu
II. Deride kızarıklık
III. Deride şişlik, akıntı
IV. Hastanın genel görünümü ve tepkileri
A) I ve II
B) I, II ve III
C) I, II ve IV
D)I, III ve IV
E)I, II, III ve IV
- Aşağıdakilerden hangisi hastanın kıyafeti değiştirilirken hemşirenin dikkat etmesi gereken kurallardan değildir?
A) Hasta ile etkili iletişim kurulmalıdır.
B) Kıyafet değişimi yapılırken hastanın cildindeki renk değişimi vb. durumlara dikkat edilir.
C)Ruh haline dikkat edilir.
D)Hastayı sarsmadan kıyafet değişimi yapılmalıdır.
E)Hasta bilinçsizce kıyafeti değişmez.

CEVAP ANAHTARI

1	D
2	C
3	A
4	E
5	E

KAYNAKÇA

- AK B., Sağlık Eğitimi Kavramı, Amaçları ve Konusu. H.Ü. Sağlık İdaresi Yüksek Okulu, (2005).
(www.sabem.saglik.gov.tr/Akademik_Metinler/goto.aspx?id=3664, Son Ziyaret Tarihi:25.11.2007).
- AKÇA AY Fatma (Editör), **Sağlık Uygulamalarında Temel Kavramlar ve Beceriler**, Nobel Tıp kitapevleri, İstanbul, 2011.
- AKÇA AY Fatma, **Temel Hemşirelik Kavramlar İlkeler Uygulamalar**, 2. Baskı, İstanbul Medikal Yayıncılık, İstanbul, 2008.
- AKÇA AY Fatma, **Temel Hemşirelik Kavramları İlkeler, Uygulamalar**, İstanbul Medikal Yayıncılık, İstanbul, 2007.
- AKDEMİR N., Leman BİROL, **İç Hastalıkları ve Hemşirelik Bakımı**, 2. Baskı, Ankara, 12-18, (2004).
- AKTÜRK Z. **Nedeni ve Nasılıyla Sağlık Eğitimi**, Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi Aile Hekimliği AD. Sağlıkta Nabız Dergisi, Sayı:17, (2005).
- BİROL Leman, Nuran AKDEMİR, Tülin BEDÜK, **İç Hastalıkları Hemşireliği**, Vehbi Koç Vakfı Yayınları, No: 6.Ankara, 1990.
- BİROL Leman., T.C. Sağlık Bakanlığı Tedavi Hizmetleri Genel Müdürlüğü, **Bölüm 8: Klinik Hemşirelik Uygulamaları**,Yayın No: 608, 1. Baskı,1998, Ankara.
- CÜCELOĞLU Doğan, **Yeniden İnsan İnsana**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1998.
- ÇAKIRCALI Emine, **Hasta Bakımı ve Tedavisinde Kullanılan Temel İlke ve Uygulamalar**, Nobel kitap evi, 3. Baskı, İzmir, 2000.
- ÇAKIRCALI Emine, **Hasta Bakımı ve Tedavisinde Temel İlke ve Uygulamalar**, 3. Baskı İzmir Güven&Nobel Kitapevleri, İzmir, 2000.
- ÇAVDAR Fatma, **Genel Beslenme**, MEB. Ders Kitapları, 1 baskı, İhlas Gazetecilik AŞ. İstanbul, 2006.
- ÇİMEN L., **Meslek Esasları Tekniği**, İstanbul, 1990.
- DEMİR Gönül, Nuray BİNGÖL, Sacide KARAGÖZ, **İlk Yardım Kaynak Kitabı**, Türk Hava Kurumu Matbaası, Ankara, 2007

- DÖKMEN, Ü.; **İletişim Çatışmaları ve Empati**, 7. Basım, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 1998.
- ELİNOR V.R.N.,M.A,LUVERNE Wolff,R.N.M.A.Marlène H.WEİTZEL ,R.N.,M.S.N.**Hemşireliğin Temel İlkeleri**, Vehbi KoçVakfı, İstanbul, 1979
- ERDAL Emine, **Hemşirelikte Temel İlke ve Uygulamalar**, Dağaşan Ofset, İzmir, 1993.
- ERTEKİN Cemalettin, Agah ÇERTUĞ, Aytuğ ATICI, Ali ÇOŞKUN, Fehmi AYDINLI, Hüseyin Fazıl İNAN, Serpil ELMALIPINAR, Bora KAYSER, Turhan SOFUOĞLU, Turgut ARPACI, Aysun ALTUĞ, **Temel Eğitim Kitabı**, Onur Matbaacılık, Ankara, 2006.
- **Hemşirelik Eğitim Posterleri**, Sağlık Bakanlığı.
- HOVARDAOĞLU Ayşen, ŞENOCAK Leyla, **Meslek Esasları Teknikleri ders kitabı**, Hatiboğlu Yayınları, 2002.
- HOVARDAOĞLU Ayşen, ŞENOCAK Leyla, **Meslek Esasları ve Teknikleri**, Hatipoğlu Yayınları, Anlara, 1992.
- KARATAŞ GÜNER Ayşe, AĞRALI KEBAPÇI Semanur, AKAR EMSAL Türkan, UZ Ayşe, KÜÇÜKALP İlknur, GÜMÜŞ Aysel, Sağlık Meslek Liselerinin Hemşirelik Bölümü, **Meslek Esasları ve Tekniği IX. Sınıf**, PALME YAYINCILIK, Ankara, 2009.
- KARATAŞ GÜNER Ayşe, AĞRALI KEBAPÇI Semanur, AKAR EMSAL Türkan, UZ Ayşe, KÜÇÜKALP İlknur, GÜMÜŞ Aysel, Sağlık Meslek Liselerinin Hemşirelik Bölümü, **Meslek Esasları ve Tekniği IX. Sınıf**, PALME YAYINCILIK, Ankara.
- KİBAR Meryem, **Atındağ Merkez Sağlık Ocağı Bölgesi 15-49 Yaş Arası Gebe Kadınlarda Anemi Prevelansı** Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara,1999.
- MECİTOĞLU Leman, Vasfi MECİTOĞLU, **Diyet Beslenme**, İnkılap Yayınları, İstanbul, 2003.
- ÖZ Güler, Halil POLAT, Ayşe BAYER, **Meslek Esasları ve Tekniği**, 3.Baskı Songür Yayınevi, 2007.

- ÖZCAN A., **Hemşire- Hasta İlişkisi ve İletişim**, 1. Baskı., Saray Medikal Yayıncılık. S: 2- 4., 131, 155, İzmir,1996.
- SABUNCU Necmiye, Kamerya BABADAĞ, Gülsün TAŞOCAK, Türkinaz ATABERK, **Hemşirelik Esasları**, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yayınları, Eskişehir, Şubat 1993.
- T.C. Sağlık Bakanlığı Adıyaman 82. Yıl Devlet Hastanesi, **Hemşire El Kitabı**.
- Taylor, C., Lillis, C., Lemone, P.: Fundamentals of Nursing. The Art and Science of Nursing Care, “**Hastanın Yürümesine Yardım Etme**” London, 1989, pp:671
- ULUSOY Filiz, Selma GÖRGÜLÜ, **Hemşirelik Esasları**, 3. Baskı, Ankara, 1997.
- www.sabem.saglik.gov.tr (25.11.2007).
- www.inonu.edu.tr
- www.als.org.tr
- www.cumhuriyet.edu.tr
- www.sv-sachsen.de/~cb_hormonsystem.jpg Erişim Tarihi: 26.09.2011
- www20.uludag.edu.tr/~ztugutlu/index_dosyalar/vucut.ppt–Vücut Mekanikleri Öğretim Görevlisi Zuhâl Tuğutlu 2006 Erişim Tarihi: 26.09.2011
- www.gata.edu.tr/bashemşirelik
- <http://www.saglik.gov.tr/TR/belge/> 01.09.2011
- www.sks.itu.edu.tr/index.php
- <http://www.gemlikdh.gov.tr/userfiles/file/HKS%20Talimatlar/> Hasta taşıma ve Kaldırma talimatı Erişim Tarihi: 28.09.2011